

een gebouw dat past!

tekst Inge Seuntiëns en Ineke van Sijl, KPC Groep

hier wil ik werken, leren, spelen en ontmoeten

De ontwikkeling van een nieuw gebouw, of dat nu een school, een brede school, een kindcentrum of een multifunctionele accommodatie is, geeft unieke kansen om stil te staan bij: Wat voor school, brede school, kindcentrum of multifunctionele accommodatie (MFA) willen we zijn? Wat is de visie op onderwijs en opvoeding? Is deze visie duurzaam en toekomstbestendig; kortom '21^e eeuw proof'? Pas als dit duidelijk is kan er een optimaal functionerend gebouw neergezet worden.

In het traject 'Van visie tot schoolgebouw', ontwikkeld door KPC Groep, wordt hier uitgebreid in voorzien. In de praktijk blijkt vaak dat bouwplannen al een eind gevorderd zijn voordat de potentiële gebruikers van het gebouw erbij betrokken worden. De inbreng van hen blijft dan veelal beperkt tot uiterlijkheden; een gemiste kans. Gebruikers van het gebouw, of dat nu kinderen, professionals of ouders zijn, moeten zich eigenaar van het gebouw voelen. Of zoals een leerkracht van de Emmausschool in Heesch het verwoordde: "Yes, we hebben een gebouw dat van ons is."

Door uitgebreid stil te staan bij de fase van het inhoudelijk ontwerp wordt het gebruik van het gebouw effectiever. Er zijn geen onduidelijkheden meer; het gebouw en zijn gebruikers zijn voorbereid op de toekomst.

een nieuw gebouw als inhoudelijke motor

Als we kijken naar de keuzes die in een school of educatief centrum worden gemaakt, dan is er een onderscheid te maken tussen zes verschillende lagen. Daniel Kim heeft deze hiërarchie van keuzes in een piramide geplaatst. Een nieuw gebouw (of verbouw) is een ideaal moment voor herbezinning op deze lagen. Zeker als instanties met elkaar gaan samenwerken biedt het perspectief om vanuit de onderste laag gezamenlijk te starten om uiteindelijk uit te komen op een afgestemde pedagogische, educatieve en zorglijn. Zo kan er binnen een educatief centrum één gezamenlijke visie ontstaan. Om betrokkenheid bij de visie te hebben is het belangrijk dat alle partijen hierbij inbreng hebben. Iedereen moet zich kunnen uitspreken over de visie en kunnen bijdragen aan de ontwikkeling

daarvan. Zo kan men zich uiteindelijk ook echt 'thuis' gaan voelen in het nieuwe gebouw wat daar op gebaseerd is!

over fases en stappen

Het ontwerpen en bouwen van een nieuw gebouw is een lang en gecompliceerd proces waarin een aantal fases te onderscheiden is. Steeds meer nieuwbouw- of verbouwtrajecten bij scholen leiden tot 'brede scholen' of kindcentra. Het traject van nieuwbouw kan dan vanuit ieders eigen belang plaatsvinden (per organisatie). Echter, het wordt veel effectiever wanneer men fase 2 (deels) gezamenlijk gaat doorlopen. Op deze manier komen partners nog dichter bij elkaar te staan! Er zijn mogelijkheden in samenwerking op de inhoud, het samen delen van ruimtes in het gebouw en het ontmoeten van elkaar. Dit kan leiden tot een dagarrangement waarin ook schooltijden en dergelijke heroverwogen worden. Hoever men daarin wil gaan, bepalen de partners tijdens fase 2.

- Fase 1

Vaststellen beginsituatie: Is er sprake van nieuwbouw/verbouw? Welke partners doen er mee?
- Fase 2

Van visie tot gebouw waarin acht stappen te onderscheiden zijn. Er wordt een inhoudelijk plan gecreëerd dat wordt vormgegeven in een educatief gebouwelijk ontwerp. Hierbij komt de hiërarchie van keuzes van Daniel Kim aan bod.
- Fase 3

Opstellen van een educatieve bouwnotitie (vlekkenplan) waarin de resultaten uit fase 2 worden vastgelegd.
- Fase 4

Vertaling educatieve bouwnotitie in een technisch plan van eisen.
- Fase 5

Ontwerpen van een gebouw door een architect.
- Fase 6

Het bouwproces waarin daadwerkelijk gebouwd wordt.
- Fase 7

Ontwerpen van de leer-, speel- en werkomgeving.
- Fase 8

Inrichten van de leer-, speel- en werkomgeving.
- Fase 9

Implementatie van het onderwijskundige en pedagogische concept in het nieuwe gebouw (de ontwikkeling hier naartoe kan al gestart worden na fase 2).
- Fase 10

Evaluatie na zo'n jaar in het nieuwe gebouw gewerkt te hebben:
Is het wat we ervan hadden gedacht? Hoe verloopt de samenwerking? Enzovoort.

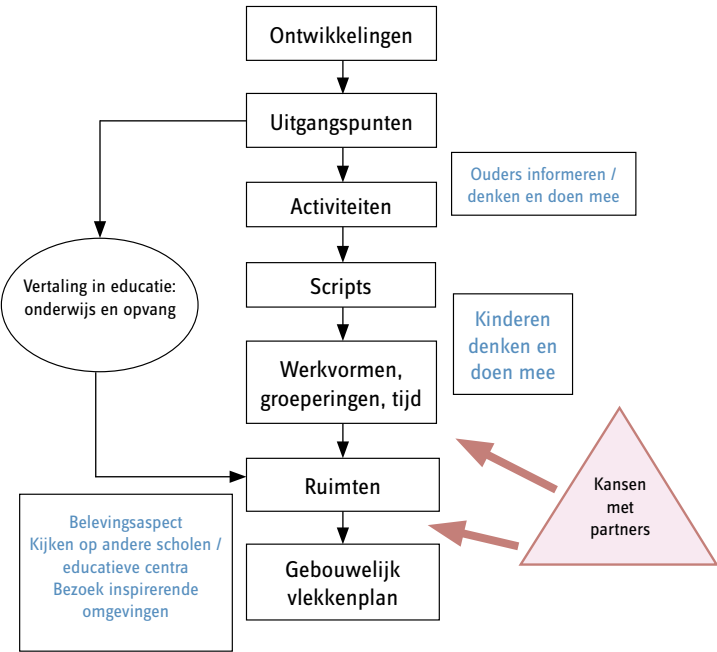
acht stappen binnen fase 2

KPC Groep is een onderwijsadviesbureau en heeft zich gespecialiseerd in fase 2. In trajecten wordt samengewerkt met partners om een kwalitatief hoogwaardige doorontwikkeling naar de volgende fase(s) te realiseren. Om voortdurend scherp te blijven op de educatieve behoeften wordt een bouwnotitie opgeleverd in fase 3. Deze notitie wordt opgesteld door de adviseur van KPC Groep waarbij alle output uit fase 2 verzameld is. Hierna wordt een toelichting gegeven op de stappen binnen fase 2.

- **Stap 1 - MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGEN**
Nadenken over ontwikkelingen in onderwijs, opvang en samenleving is de eerste stap in elk ontwerpproces. Elk team zal deze ontwikkelingen op zijn eigen manier analyseren en wegen.
- **Stap 2 - UITGANGSPUNTEN**
Formuleren van uitgangspunten die resulteren uit de analyse en weging van de ontwikkelingen met het oog op het onderwijs en opvang over acht à tien jaar. Hierbij ontstaan uitgangspunten die leiden tot een pedagogische, educatieve en zorglijn.
- **Stap 3 - ACTIVITEITEN**
Vaststellen van toekomstige activiteiten van kinderen en personeel: Welke activiteiten wil je als school en instelling bevorderen en welke wil je terugdringen?
- **Stap 4 - SCRIPTS**
Alle activiteiten zijn onderdeel van een onderwijs-/opvoedingsproces en vinden plaats in een bepaalde volgorde en groeperingsvormen: scripts. Een script geeft aan hoe de dagen van kinderen en personeel verlopen.

- **Stap 5 - WERKVORMEN, GROEPERINGEN EN TIJDSVERHOUDINGEN**
Standaardiseren van werkvormen die het team wil onderscheiden en aangeven welk deel van de tijd het aan de verschillende genormeerde werkvormen wil besteden. Zo kan het aantal benodigde werkplekken voor elke soort werkvorm worden vastgesteld.
- **Stap 6 - RUIMTEN**
Pas zodra de stappen 1-5 doorlopen zijn, kan een voorzichtige inschatting van de benodigde ruimten worden gemaakt. Welke ruimten zijn wenselijk in het nieuwe gebouw en hoe verhouden die zich (groveweg) met elkaar?
- **Stap 7 - VLEKKENPLAN**
Opstellen van een globaal 'vlekkenplan' (officieel een 'ruimte-relatie-schema' geheten) waarmee een architect verder kan.
- **Stap 8 - KINDEREN DENKEN EN DOEN MEE**
Gedurende een dagdeel gaan kinderen van groep 5 t/m 8 in een voorbereide leeromgeving zelfstandig en in groepjes aan de slag rond het onderwerp 'Mijn droomschool'. De kinderen presenteren de resultaten aan het team, de ouders en bijvoorbeeld de architect. Deze stap is facultatief.

Uit trajecten valt op te merken dat een nieuw gebouw nogal eens een belangrijke impuls is in de (school)ontwikkeling. Zeker als men zich hierbij realiseert dat het gebouw zo ontworpen kan worden dat het aansluit bij de manier waarop het personeel activiteiten wil uitvoeren.

draagvlak

In fase 2 is het belangrijk om draagvlak te creëren en om helder te krijgen wat voor activiteiten er in het nieuwe gebouw plaatsvinden en waar deze zich in het gebouw bevinden. Zo kan er een optimaal en effectief gebruik van het gebouw gerealiseerd worden. Wanneer deze fase goed doorlopen wordt, waarbij ook teamleden, ouders en kinderen betrokken worden, kan er een gebouw ontstaan dat ook daadwerkelijk past bij de gebruikers van het gebouw. Er zijn situaties waarbij het team niet direct 'out of the box' kan denken omdat er bepaalde patronen ingeslepen zijn. Wanneer er professionele begeleiding in deze fase ingezet wordt, die prikkelend maar tevens ook werkt naar een reële output die passend is bij de gebruikers, dan ontstaat er een gebouw dat past en toekomstbestendig is.

voor elke visie een gebouw

De fase van visievorming en conceptontwikkeling of herijking van het bestaande concept is slechts één fase in een gecompliceerd traject. Het is niet verwonderlijk dat deze fase nogal eens overgeslagen wordt of onvoldoende aan bod komt. Immers, het gebouw is de trigger; een nieuw gebouw. Toch is het gebouw niets meer, maar ook niets minder dan het fysieke omhulsel van activiteiten die kinderen en volwassenen doen. Het is essentieel om ruim aandacht te besteden aan de visie en conceptontwikkeling om te voorkomen dat er uiteindelijk een gebouw staat dat niet meer past bij de activiteiten die kinderen doen.

Om zicht te krijgen op welk onderwijs bij de visie past heeft KPC Groep vier scenario's ontworpen die kunnen bijdragen aan de visiebepaling in fase 2. Middels het bijbehorende scenariospel krijgt het team zicht op welk type onderwijs bij hen past (zie <http://www.kpcgroep.nl/Publicaties/Zoeken-in-scenarios.aspx>).

■ Scenario 1 - We blijven dicht bij het bestaande

Het rooster bestaat uit vaste onderdelen met daarin de vertrouwde vakken. De leerkracht geeft klassikaal instructie, waarbij de kinderen veelal op dezelfde plaats zitten. Alle kinderen werken tegelijkertijd aan hetzelfde leerstofonderdeel, naar hetzelfde van tevoren vastgelegde resultaat toe. Zowel het wat als het hoe liggen grotendeels vast. Vordering van kinderen worden bijgehouden middels landelijke toetsen. Alleen kinderen die 'uitvallen' krijgen een apart programma. De leerkracht vervult alle rollen.

■ Senario 2 - We werken grotendeels klassikaal

Een deel van het activiteitenplan is flexibel ingevuld, de leerkracht werkt grotendeel klassikaal. Leerkrachten begeleiden kinderen door het voorgeschreven programma. De volgorde van de programmaonderdelen en de tijd die eraan besteed wordt kan per kind verschillen. Het wat ligt vast, er is variatie in het hoe. Landelijk genormeerde toetsen zijn de belangrijkste bron om kinderen in hun ontwikkeling te volgen. De methodes worden soms losgelaten en de kinderen werken op gezette tijden zelfstandig in hoeken in het lokaal.

■ Scenario 3 - We werken voor het merendeel niet klassikaal

In dit scenario is de invloed van de kinderen op het leerprogramma groot. De leerkracht geeft weinig klassikale instructie, wel aan kleine groepen en begeleidt hen individueel of in groepjes. Naast bijvoorbeeld internet, de leerkracht en de bibliotheek is de methode één van de leerbronnen. Kinderen werken zelfstandig en bepalen zelf wanneer ze waaraan werken. Naast landelijk genormeerde toetsen zijn systematisch verkregen observatiegegevens en reflectiesprekken met kinderen bronnen om kinderen te volgen. Regelmatig wordt in verschillende groepen of klasoverstijgend gewerkt. De inzet van personeel is meer flexibel.

■ Scenario 4 - We nemen alles onder handen

In dit scenario is er geen vastliggend rooster. In deze variant kiezen de kinderen zelf uit een groot aantal mogelijkheden. De leerlijnen en leerdoelen zijn daarbij leidend. De groepen werken door elkaar heen op verschillende plaatsen in en buiten het schoolgebouw. Moderne middelen, zoals het werken met een (digitaal) portfolio, worden gebruikt om de ontwikkeling van kinderen 'te monitoren'. De kinderen worden geochocht door een vast team van leerkrachten en assistenten. Door voldoende aandacht te besteden aan alle fases kan er uiteindelijk een passend gebouw ontstaan waar eenieder in wil werken, leren, spelen en ontmoeten!

Ineke van Sijl en Inge Seuntiëns zijn adviseurs bij KPC Groep. Zij hebben zich gespecialiseerd in de begeleiding en advisering van besturen, directies en teams van scholen die samen met partners een nieuw gebouw willen realiseren. «

reacties kinderen uit Stap 8